

Yttrande över Mottagandeutredningens betänkande (SOU 2018:22).

Sammanfattning

Östra Göinge kommun har fått Mottagandeutredningens betänkande ”Ett ordnat mottagande - gemensamt ansvar för snabb etablering eller återvändande” på remiss. Kommunens svar ska vara överlämnat till Arbetsmarknadsdepartementet senast den 15 november. Mottagandeutredningens uppdrag har varit att föreslå åtgärder för att skapa ett sammanhållet system för mottagande och bosättning av asylsökande och nyanlända.

Kommunens synpunkter på utredningens förslag

Nedan kommenteras utredningens förslag i de delar där Östra Göinge kommun har någon synpunkt. Rubrikerna med kapitelangivelser syftar på de olika avsnitten i betänkandet.

Övergripande synpunkter

Östra Göinge kommun menar att utredningens uppdrag att skapa ett sammanhållet system för mottagande av asylsökande och nyanlända är angeläget och att flera av de förslag som utredningen lämnar innebär en förbättring jämfört med dagens situation. Men för att det ska vara möjligt att verkligen uppnå de effekter som utredningen eftersträvar hade förslaget behövt vara mer långtgående i flera delar. Det finns också oklarheter, inte minst när det gäller den statliga ersättningen till kommunerna, som behöver klaras ut innan det är möjligt att bedöma hur förslaget kan komma att påverka kommunerna och deras ekonomi. Östra Göinge menar att frågan om ersättning till kommunerna för asylmottagande och nyanlända därför måste utredas ytterligare innan det är möjligt att gå vidare med utredningens förslag. Det är svårt att ta ställning till och värdera förslagens effekter för kommunernas ekonomi enbart utifrån ett principiellt resonemang som för staten inte förpliktar till något.

Utredningens uppdrag och utgångspunkter

Utredningens uppdrag omfattar i princip enbart asylmottagandet. Östra Göinge kommun menar att detta är en olycklig begränsning eftersom förslaget därmed inte alls berör det som är kommunernas stora utmaningar de närmaste åren, nämligen anhöriginvandringen och ansvaret för alla dem som inte har fått arbete efter att ha genomgått arbetsförmedlingens etableringsverksamhet. Asylmottagandet är nu dessutom nere på nivåer som i stort sett kan hanteras i kommunerna. Detta innebär att utredningens förslag, ur ett kommunalt perspektiv, kan sägas vara både för lite och för sent, även om förslaget i vissa enskildheter innebär förbättringar jämfört med idag.

Östra Göinge menar således att det är en stor brist att utredningen inte behandlar anhöriginvandringen och utmaningarna kring etableringsverksamheten. Om de effekter som utredningen eftersträvar, ett sammanhållet system, tydligt ansvar och framförallt goda planeringsförutsättningar för kommunerna, ska kunna uppnås måste en framtida sammanhållen modell omfatta även dessa delar.

Utredningens förslag bygger på ett antagande om ett framtida flyktingmottagande på en nivå mellan 20 000 – 30 000 asylsökande. Utredningens ambition är att föreslå ett robust system som kan klara även relativt stora variationer av antalet asylsökande. Det åstadkoms enligt förslaget dels genom att man bättre än idag utnyttjar den samlade kapaciteten i alla landets kommuner dels genom förtätning av antalet platser i de olika boendena när antalet asylsökande ökar. Men utredningen menar samtidigt att det inte är rimligt att dimensionera systemet för alla eventualiteter. Men även om det inte är rimligt att dimensionera för Extremsituationer menar utredningen att det inte går att utesluta att sådana ändå kan uppstå i framtiden. Sådana situationer måste i så fall hanteras utanför det föreslagna systemet genom politiska beslut på EU- eller nationell nivå som syftar till att begränsa flyktingströmmarna. Skulle volymerna ändå öka får man helt enkelt i sista hand förlita sig på samhällets samlade krisberedskap menar utredningen.

Östra Göinge kommun menar att det finns mycket i omvärlden som talar för att nya stora flyktingströmmar kommer att uppstå i framtiden och att utredningen därför inte borde ha släppt frågan om hur sådana situationer bör hanteras genom att hänvisa till faktorer helt utanför den föreslagna modellen. Att enbart hänvisa till eventuella framtida politiska beslut på nationell- och EU-nivå eller svepande till samhällets samlade krisberedskap är att göra det för enkelt för sig. Erfarenheten är att den typen av politiska beslut på nationell eller EU- nivå kommer alldeles för sent, när krisen redan är ett faktum.

Östra Göinge kommun menar därför att förslaget bör kompletteras med någon form av övergripande krishanteringsmodell för hur extrema situationer i flyktingmottagandet ska hanteras i samverkan mellan stat, kommun och andra aktörer i samhället som har en viktig roll. Flexibilitet och möjlighet att enkelt samverka, inom ramen för en övergripande planering, avgör samhällets förmåga att agera ändamålsenligt och effektivt i krissituationer. Erfarenheten är att regelverk som var för sig kan vara väl motiverade och fungerar i normala situationer, tillsammans med snävt myndighetstänkande, försvårade effektiv samverkan under flyktingkrisen hösten 2015. En sådan krishanteringsplan skulle exempelvis kunna utformas i en trappstegsliknande modell där det, med hänsyn till i förväg fastställda kriterier, blir möjligt att stegvis göra avsteg från det normala regelverket i takt med att krisen eskalerar.

Kapitel 6-7 Ankomst och väntan

Östra Göinge kommun menar att utredningens ambition att skapa ett sammanhållet system med tydligare ansvar för mottagande av asylsökande och nyanlända är bra. En snabb och rättssäker process med individen i centrum och med goda planerings-

förutsättningar för kommunerna är en riktig utgångspunkt när en ny modell för asylmottagandet ska formars.

Vi delar också uppfattningen att det behövs en ny fördelningsmodell där arbetsmarknadsperspektivet och kommunernas förutsättningar blir styrande för fördelningen av asylsökande. Det är bra att myndigheterna får i uppdrag att utveckla en sådan, där dessa faktorer blir styrande.

Förslaget missar kommunernas två stora utmaningar; anhöriginvandringen och det dåliga utfallet av etableringsverksamheten

Kommunen menar dock, som ovan nämnts, att förslaget borde varit mer långtgående och omfatta även anhöriginvandringen och etableringsverksamheten, som är kommunernas två stora utmaningar just nu. I och med att förslaget inte omfattar dessa utmaningar, samtidigt som asylmottagandet nu åter är nere på mer normala nivåer, känns förslaget inte lika angeläget ur ett kommunalt perspektiv som det annars skulle gjort.

När det gäller anhöriginvandringen vill vi uppmärksamma att informationsöverföringen från Migrationsverket i dag är ett stort problem för kommunerna. Kommunerna har inga eller få möjligheter att planera eller överblicka inflödet. Här behövs en mycket bättre samordning och en bättre dialog med Migrationsverket. Rimligt är att kommunerna ska ha samma planeringstid för anhöriginvandring som för asylmottagande för att kunna planera sina insatser och för att lösa behovet av bostäder. För att kommunerna ska få goda planeringsförutsättningar bör förslaget utökas till att omfatta i princip all anhöriginvandring; anknytning, familjeåterförening och kanske till och med kärleksinvandring.

Vi vill i detta sammanhang särskilt uppmärksamma den stora utmaning som de låga resultaten av den tvååriga statliga etableringsverksamheten innebär för kommunerna. Drygt hälften av de nyanlända har varken arbete eller är i utbildning 90 dagar efter avslutad etableringsverksamhet hos arbetsförmedlingen. Det betyder att de då är hänvisade till kommunen för ekonomiskt bistånd för sin försörjning. Vi kan nu se att detta driver upp kostnaderna i kommuner som tagit emot många nyanlända. Denna utveckling är starkt oroande och kan förväntas accelerera framöver, när allt fler lämnar etableringsverksamheten utan att vara i sysselsättning. De ökade kostnaderna till följd av ekonomiskt bistånd till nyanlända som lämnar etableringen tvingar idag kommunerna att prioritera bland andra verksamheter. Vi menar att två år är en alldeles för kort tid för etablering på arbetsmarknaden när man kommer till ett nytt land utan de färdigheter som krävs på den svenska arbetsmarknaden. Enligt Statistiska Centralbyrån (SCB) tar det idag (jan 2018) fem år innan knappt hälften av de nyanlända har ett arbete. Med hänsyn till hur det faktiskt ser ut på arbetsmarknaden bör statens ansvar för de nyanlända, inom ramen för etableringen, förlängas från två till minst fem år för att uppnå en rimlig kostnadsfördelning mellan stat och kommun.

Men Östra Göinge kommun menar samtidigt, vilket närmare utvecklas nedan, att en ännu bättre lösning hade varit att flytta tillbaka ansvaret för etableringsverksamheten till kommunerna. Då hade man åstadkommit ett verkligt sammanhållet sy-

stem som omfattar alla de åtgärder som krävs för snabb etablering i samhället. Finansieringen ska dock fortsatt vara ett statligt (femårigt) ansvar eftersom det är staten som sätter ramarna för mottagningen av asylsökande och nyanlända i samhället.

Det finns delar av förslaget som är bra

Östra Göinge menar samtidigt att även om förslaget borde varit mer långtgående så innebär det i enskilda delar en del förbättringar jämfört med dagens system.

Vi menar att det är bra om kommunerna får ett tidigare ansvar för boende och andra åtgärder för asylsökande. Det förbättrar kommunens planeringsförutsättningar och det förbättrar förutsättningarna för etablering och integration. Det är också bra att asylsökande med god prognos får en tidig anvisning till en kommun där de kan börja rota sig och sedan bo kvar efter beslut och övergång till etableringsfas.

Vi instämmer i att en tidig sortering av asylärenden efter förväntad handläggningstid och förväntat utfall avsevärt förbättrar förutsättningarna för en snabbare process. Det innebär också att man använder samhällets resurser mer ändamålsenligt eftersom de insatser som görs kan anpassas efter det förväntade utfallet av prövningsprocessen. Den tidiga ärendesorteringen skapar också större tydlighet för den enskilde och man undviker att skapa falska förhoppningar om att människor ska få stanna i landet när de ändå med stor sannolikhet kommer att få ett avslag på sin asylansökan.

Det föreslagna obligatoriet att finnas tillgänglig i ankomstcenter under den första asyltiden är bra och sannolikt nödvändig för att åstadkomma en snabbare och mer rättssäker prövning.

Det är viktigt att det blir rätt redan från början i ankomstcentret

Östra Göinge bedömer det inte som realistiskt att det utredningsarbete m.m. som behöver göras under tiden i ankomstcentret kan klaras på 30 dagar. En mer realistisk tidsperiod är kanske snarare 60 dagar om man har ambitionen att alla förutsättningar ska vara ordentligt klarlagda. Det är viktigt både för individen och för ett bra mottagande i kommunerna att den initiala utredningsfasen blir rätt från början. Det som inte blir rätt från början ställer till problem senare i mottagningsprocessen och måste då hanteras av kommunerna.

Kommunerna har enligt förslaget tre veckor på sig att ordna ett boende efter anvisning. Det är viktigt att rätt avtal tecknas med kommunala eller privata hyresvärdar och att korrekt information finns tillgänglig om familjebild och bakgrund. För att kommunerna ska kunna klara mottagandet måste Migrationsverket säkerställa att informationen kring den asylsökande är korrekt så att missöden kan undvikas i största möjliga utsträckning. Om informationen är felaktig (t.ex. antal familjemedlemmar, skyddat boende osv.) måste det finnas möjlighet till dialog mellan mottagande kommun och Migrationsverket innan den asylsökande skrivs ut ur Migrationsverkets system så att kommunen hinner finna en ny lämplig bostad innan svaret flyttas till kommunen. Vi menar därför att både den obligatoriska vistelsetiden vid ankomstcentret och tiden för mottagande i kommunerna behöver vara be-

tydligt längre än vad utredningen föreslagit. En mer rimlig tid för att ordna ett bra mottagande i kommunerna efter anvisning bör som allra minst vara sex veckor. Vi menar att det är viktigt att staten för en dialog med kommunerna kring dessa frågor innan beslut fattas om tidsperioder för vistelse i ankomstcentra och för mottagande i kommunerna.

Utredningen underskattar problemet med obalanser på bostadsmarknaden

En fördel med utredningens förslag skulle kunna vara att kommunerna får bättre kontroll än idag över de asylsökandes boende. Det skulle kunna ge större möjlighet att, som en del av arbetet med bostadsförsörjningen, verka för att det inte uppstår bostadsområden med alltför stor andel utrikesfödda eller att det uppstår stora anläggningar med asylsökande i en kommun. Samtidigt är bostadsfrågan idag en stor utmaning runt om i landet. Det råder bostadsbrist i många av landets kommuner och det byggs inte heller bostäder i en takt som skulle behövas enligt Boverkets prognoser.

Utredningen resonerar kring förutsättningarna för kommunerna att hantera det föreslagna nya ansvaret för de asylsökandes boende mot bakgrund av hur situationen är på bostadsmarknaden och hur den kan förväntas utvecklas framöver. Utredningen fäster stor vikt vid att regeringens översyn av bostadspolitiken och beslut om åtgärder som syftar till att underlätta och påskynda bostadsbyggandet ska bidra till att det blir lättare för kommunerna att ta emot dem som anvisas. Man menar också att eftersom genomförandet av utredningens förslag ligger några år framåt i tiden så kommer tillgången till bostäder då sannolikt att vara bättre än idag. Östra Göinge menar dock att det finns mycket som talar för att detta resonemang mycket väl kan visa sig vara rent önsketänkande. Det är idag inte mycket som talar för att situationen på bostadsmarknaden kommer att förbättras märkbart inom överskådlig tid. Många bedömare hävdar att det krävs genomgripande strukturreformer inom bostadssektorn och att man måste få ner byggkostnaderna för att bostadsbyggandet ska kunna komma igång på allvar. Dessa problem har funnits under lång tid men hittills har det inte varit möjligt att komma fram till de breda politiska överenskommelser som krävs för strukturreformer av bostadsmarknaden. Inte heller har det varit möjligt att påverka byggkostnaderna.

Östra Göinge kommun menar därför att utredningen tar alldeles för lätt på bostadsbristen och problemen på bostadsmarknaden i landet och kommunerna. När man föreslår en så stor överflyttning av ansvaret för de asylsökande och deras boende till kommunerna kan man inte behandla de utmaningar som situationen på bostadsmarknaden utgör så flyktigt som utredningen gör.

Kommunen ifrågasätter om det överhuvudtaget är möjligt att ha en så hög genomströmning av asylsökande i systemet som förutsätts för att det ska fungera som tänkt. Med nuvarande obalanser på bostadsmarknaden är det sannolikt mycket få kommuner som klarar att ta emot asylsökande inom den tänkta tiden på tre veckor och de kommuner som eventuellt klarar det har sannolikt inte de bästa förutsättningarna på arbetsmarknaden och då är vi tillbaka i samma situation som idag, trots utredningens ambition att arbetsmarknadsperspektivet ska vara styrande för fördelningen av asylsökande. Visserligen kommer Migrationsverkets avveckling av asyl-

boenden i det ordinarie bostadsbeståndet att frigöra en del lägenheter runt om i kommunerna. Men det finns idag sedan flera år ett ackumulerat behov av bostäder till andra grupper som redan finns i kommunerna.

Östra Göinge kommun menar att man bör ägna betydligt mer uppmärksamhet åt denna fråga om det överhuvudtaget ska vara möjligt att gå vidare med utredningens huvudförslag.

Utredningens förslag för att begränsa egenbosättning är otillräckliga

Östra Göinge kommun menar att den inskränkning av rätten till egenbosättning under asyltiden (EBO) som utredningen föreslår är alldeles otillräcklig. Ett system för asylmottagning, sådant som utredningen säger sig vilja åstadkomma och som präglas av fast struktur, god ordning och kontroll, förutsätter, enligt kommunens uppfattning, att rätten till egenbosättning upphör. Förslaget bör därför omarbetas och skärpas i denna del. Kommunen menar att huvudregeln bör vara att de asylsökande ska bo i anvisad kommun under asyltiden men också därefter under den tid man deltar i etableringsverksamheten eller tills dess man får ett arbete och kan försörja sig själv. Vi menar dels att detta underlättar etablering på bostads- och arbetsmarknaderna dels att det är rimligt att ställa sådana krav på individen under den tid man uppbär samhällsstöd för sin försörjning och för att tillägna sig de färdigheter som krävs för att försörja sig själv och sin familj i det nya landet.

För att åstadkomma detta bör samhället använda de styrmedel som det förfogar över. Om man väljer egenbosättning under den aktuella perioden ska rätten till dagersättning och etableringsstöd upphöra. Det ska inte heller vara möjligt för kommunerna att ge försörjningsstöd till dem som väljer att bosätta sig i annan än anvisad kommun. Man ska inte heller ha rätt till skolgång eller annan kommunal service.

Östra Göinge kommun finner det dessutom mycket märkligt att, som utredningen föreslår, en statlig myndighet skulle genomföra social prövning av rätten att bosätta sig i en kommun. En sådan ordning kommer sannolikt också att innebära ganska omfattande byråkrati och krångel. Om en sådan prövning överhuvudtaget ska vara aktuell, som en del av en framtida modell för asylmottagning, bör den sociala prövningen göras av den aktuella kommunen.

Kapitel 8 Efter beslut

Östra Göinge kommun menar, som nämnts, att en förutsättning för att uppnå ordning, kontroll, bra planeringsförutsättningar och en snabbare etablering är att de asylsökande bor kvar i den anvisade kommunen även efter beslut om uppehållstillstånd och övergång i etableringsverksamheten. Som vi förstår det är det också vad utredningen avser ska ske. I betänkandet ägnas dock väldigt lite utrymme åt övergången mellan asylperioden och det fortsatta arbetet inom ramen för etableringen. Det förutsätts att den asylsökande bor kvar i anvisad kommun och fortsätter i etableringsverksamheten där. Här hade vi önskat större tydlighet och ett mer långtgående förslag.

För att skapa ett verkligt sammanhållet system menar Östra Göinge kommun att man bör flytta tillbaka ansvaret för etableringsverksamheten från staten till kommunerna. Då hade man åstadkommit en obruten ansvarskedja för alla de åtgärder som följer efter beslut om kommunanvisning och som syftar till en snabb etablering av asylsökande och nyanlända. Av skäl som ovan nämnts bör det samtidigt också, som huvudregel, vara obligatoriskt att bo kvar i den anvisade kommunen tills dess att etableringen är avslutad eller att den enskilde kan försörja sig själv och sin familj på annat sätt än genom samhällsstöd.

Östra Göinge kommun är positiv till förslaget om särskilda avresecenter för dem som får avslag på sin ansökan. Det skapar bättre struktur, ordning och kontroll. Det sänder också en tydlig signal om att ett avslag verkligen betyder att den asylsökande måste lämna landet. Det skapar bättre förutsättningar än idag att förbereda och motivera individen för återvändande. Avresecenter innebär visserligen inskränkningar för den enskilde men vi menar att fördelarna för samhället överväger men också att det är bättre för den enskilde att veta vad som gäller och att kunna få hjälp med insatser som kan stödja ett återvändande i stället för att invaggas i en falsk förhoppning om att ändå kanske få stanna.

För att avsecentren ska fylla den tänkta funktionen bör det finnas kännbara sanktioner för dem som trots avslag väljer att inte bo där. Utöver att rätten till dagersättning och särskild ersättning upphör bör det inte heller vara tillåtet för kommuner att ge försörjningsstöd till dem som väljer annat boende och man ska inte heller i sådana situationer ha rätt att ha barnen i skola eller tillgång till annan kommunal service.

Som utredningen nämner kommer det att inträffa att även asylsökande som anvisats till kommun får avslag på sin ansökan. Det är då viktigt att kommunerna med sin kännedom om individens situation och med sin kompetens får vara delaktiga i återvändandeprogrammet för den som trots en initial kommunplacering inte får stanna i landet.

Kapitel 9 Mål struktur och organisering för ett effektivare mottagande

Östra Göinge instämmer i att det idag saknas ett övergripande och gemensamt mål för alla aktörer som har en roll när det gäller asylmottagandet. Vi instämmer också i att det bör finnas ett sådant mål mot vilket, kommunernas, de statliga myndigheternas och civilsamhällets organisationers samlade prestationer kan utvärderas. Ett gemensamt mål hade förhoppningsvis bidragit till större flexibilitet och förmåga, hos berörda statliga myndigheter, att se bortanför det egna snäva ansvarsområdet. Östra Göinge har heller inget att invända mot att Statskontoret får ansvaret att följa upp hur man lyckas uppnå det gemensamma målet.

Vi hänvisar till vår ovan framförda invändning att det är olyckligt att uppdraget enbart omfattat asylmottagandet som egentligen inte är någon stor utmaning längre,

åtminstone inte med nuvarande volymer. Ett verkligt sammanhållet system, som svarar upp mot kommunernas aktuella utmaningar, bör vara mer långtgående och omfatta även anhöriginvandring och etableringsverksamheten. Modellen bör också kompletteras med någon form av krishanteringsplan för extraordinära situationer som underlättar flexibilitet och samverkan mellan aktörer som vid extrema situationer också medger undantag från det normala regelverket. Vi menar dessutom att ett riktigt sammanhållet system, för snabb etablering i samhället, förutsätter att etableringsverksamheten förs tillbaka till kommunerna och att det för den enskilde ska vara obligatoriskt att bo i anvisad kommun både under väntan på beslut om uppehållstillstånd och under etableringsperioden, tills dess att den asylsökande kan försörja sig själv.

Finansieringen av etableringsverksamheten bör fortsatt vara ett statligt ansvar men kommunerna bör ta över ansvaret för administration och utbetalning. Det skulle dels innebära ett starkt incitament för kommunerna att få de nyanlända i arbete dels skulle det effektivt täppa igen det nuvarande så kallade ”glappet” mellan två statliga ersättningar.

Förslaget att införa ett samordningsnummer i väntan på personnummer är bra, liksom att ge avkall på personnummer vid folkbokföring, eller krav på folkbokföring för att kunna börja i etablering. Det skulle snabba upp hanteringen i asylsystemet och, som utredningen framhåller, underlätta möjligheter till samverkan och informationsöverföring mellan myndigheter och minska risken för personförväxling. Ett slopat krav på folkbokföring för att kunna påbörja etablering skulle också motverka handeln med illegala bostadskontrakt och bidra till att man snabbare kan påbörja etableringsinsatser för nyanlända.

Kapitel 10 Statlig ersättning till kommuner och landsting

Östra Göinge kommun instämmer i utredningens beskrivning av bristerna i nuvarande ersättningssystem och i att dessa har haft en inte oväsentlig betydelse för den sviktande tilliten mellan kommunerna och staten.

Östra Göinge kommun ställer sig bakom de principer som utredningen menar bör ligga till grund för fördelningen av kostnader mellan stat och kommun för mottagning av asylsökande och nyanlända.

Östra Göinge ser positivt på ambitionen att skapa ett enklare system där huvudprincipen är att ersättning ges i form av schabloner som inte behöver sökas utan betalas ut automatiskt. Det minskar administrationen i kommunerna avsevärt och innebär större säkerhet i utfallet, eftersom man inte behöver söka ersättning i efterhand för åtgärder som vidtagits. Det förekommer att kommuner avstår från att söka på grund av att regelverket är alltför krångligt och administrativt betungande.

Schabloner innebär också att ersättningen kan betalas ut betydligt tidigare så att kommunerna, vilket varit en del av kritiken mot nuvarande system, inte behöver ”agera bank” åt staten genom att ligga ute med pengar under lång tid innan ersätt-

ning utbetalas. Schabloner kan också fungera som incitament för kommunerna att arbeta med kostnadsnivån. Vid återsökning av kostnader i efterhand finns inte detta incitament. Om kommunerna kan jobba effektivare får man mer verksamhet för schablonersättningen, vilket är bra.

Östra Göinge vill dock betona att det är avgörande för att systemet ska fungera att de föreslagna schablonersättningarna, även om de är ett genomsnitt, verkligen avspeglar de faktiska kostnaderna i kommunerna. Om de inte gör det innebär förslaget en ren kostnadsövertäring från staten till kommunerna, vilket ytterligare kommer att bidra till ökad misstro och bristande tillit mellan kommunsektorn och staten.

Eftersom kommunernas förutsättningar när det gäller geografiskt läge, kommunstorlek, bostads- och arbetsmarknad m.m. varierar kommer kostnaderna för asylmottagning och mottagning av nyanlända att variera beroende på kommuntyp och förutsättningar. För att en modell baserad på schablonersättningar ska vara, och upplevas som rättvis av kommunerna, måste ersättningssystemet kunna fånga upp och kompensera för sådana skillnader. Ett sätt att ta hänsyn till detta skulle kunna vara att anpassa eller vikta schablonersättningen efter kommuntyp och kommunala förutsättningar.

Östra Göinge vill emellertid också uppmärksamma att det finns en risk med en modell som bygger på schabloner. Ett strikt schabloniserat system blir sårbart för avvikelser från normalt mottagande. Eftersom avvikelser ofta är det normala blir det nödvändigt att kunna hantera sådana inom ersättningssystemet för att det ska fungera för kommunerna. Vi menar därför att det måste finnas en möjlighet i systemet att hantera avvikelser och extraordinära händelser liknande den ”ventil” som utredningen föreslår när det gäller ersättning för betydande vård- och omsorgskostnader för nyanlända. Möjligheten att hantera avvikelser måste innefatta alla de föreslagna schablonersättningarna för att undvika att kommunerna tar den ekonomiska risken för något som är ett statligt ansvar.

Vi anser vidare att det är olyckligt att utredningen inte fått i uppdrag att utreda faktiska kostnader för mottagandet av asylsökande och nyanlända. Det är svårt att ta ställning till och värdera förslagens effekter för kommunerna enbart utifrån ett principiellt resonemang.

I utredningens konsekvensbeskrivning gör man ändå vissa beräkningar när det gäller bland annat boendekostnader. Beräkningen av boendekostnaden utgår från Migrationsverkets anslag och verksamhet. Östra Göinge menar att denna beräkning, som baseras på vilka kostnader som staten blir av med om ansvaret överlämnas till kommunerna, inte har något som helst värde när det gäller att bedöma kommunernas kostnader för motsvarande uppdrag. Migrationsverket, som hanterar stora volymer och en bred mix av olika boendetyper, har möjligheter att på olika sätt hålla nere platskostnaden för boendet. En kommun måste hantera det nya åtagandet inom det egna geografiska området på en bostadsmarknad med ett ofta begränsat utbud av bostäder och som ofta idag kännetecknas av stor bostadsbrist. Detta kommer att innebära betydligt högre kostnader per plats än de som Migrationsverket har idag.

Det belopp som utredningen kommit fram till i sin konsekvensbeskrivning, baserat på Migrationsverkets kostnader (115 kronor per plats och dygn i genomsnitt), är uppseendeväckande lågt och skulle inte på något sätt, så vitt vi kan bedöma, räcka till att finansiera ett boende i en normal bostad. Vi menar att det kommer att behövas en betydligt högre ersättning, än den som utredningen utgår från i sin konsekvensbeskrivning, för att ett normalt boende och syftet med utredningens förslag, tidig etablering och infasning i samhället, ska kunna uppnås.

När det gäller ersättningen för mottagande av nyanlända föreslår utredningen att kommunerna ska ersättas för ekonomiskt bistånd i två år. Därefter menar man att kostnaderna för nyanlända är att betrakta som långsiktiga strukturella kostnader till följd av den befolkningssammansättning som kommunen har och därför ska hanteras inom ramen för kostnadsutjämnningen. Östra Göinge menar att de kostnader som specifikt går att härleda till mottagandet av nyanlända inte upphör efter två år och ställer sig därför avvisande till utredningens förslag. Om dessa kostnader ska hanteras inom ramen för kostnadsutjämnningen bör denna i så fall justeras så att den fångar upp även de specifika kostnader som följer av en stor andel nyanlända i befolkningen. Dessutom måste det tillföras resurser eftersom compensationen i kostnadsutjämnningen annars sker på bekostnad av andra kommuner till följd av att resurserna enbart flyttas runt i systemet i ett slags nollsummespel.

Östra Göinge kommun vill även lyfta in etableringsersättningen i detta sammanhang. Utredningen behandlar inte denna överhuvudtaget, vilket vi menar är en brist. En förlängd statlig etableringsersättning till den enskilde är sannolikt bättre än ett förlängt bidrag till kommunerna för att kompensera för kostnader för ekonomiskt bistånd när etableringen upphör efter två år. Drygt hälften av de nyanlända (mars 2018) har varken arbete eller är i utbildning 90 dagar efter avslutad etableringsverksamhet. Det betyder att de då är hänvisade till kommunen för ekonomiskt bistånd för sin försörjning. Vi kan nu se att detta driver upp kostnaderna i kommuner som tagit emot många nyanlända och tvingar dem till prioriteringar bland andra verksamheter.

Denna utveckling är starkt oroande och kan förväntas fortgå framöver. Med hänsyn till hur det faktiskt ser ut på arbetsmarknaden och i kommunerna menar Östra Göinge därför att etableringsersättningen från staten till den enskilde nyanlände ska förlängas till minst fem år för att undvika en pågående övervältring av kostnader från staten till kommunerna.

Östra Göinge menar sammanfattningsvis att frågan om ersättning till kommunerna för asylmottagande och mottagande av nyanlända behöver utredas ytterligare innan det är möjligt att gå vidare med utredningens förslag. Utgångspunkten måste då vara att, i bred dialog med kommunerna, ta reda på vilka kostnader kommunerna kan antas få i en framtida modell och inte vilka kostnader staten blir av med.

Kapitel 12-13 Utredningens alternativa upplägg

Som nämnts ovan ser kommunen flera begränsningar i huvudförslaget som gör att det blir mindre intressant för kommunerna än om det hade varit mer genomgripande. Huvudförslaget innebär dock i vissa enskildheter förbättringar jämfört med dagens system för asylmottagning.

Östra Göinge kan se verkliga fördelar med huvudförslaget under förutsättning att kommunerna också får ansvaret för etableringsverksamheten. Först då uppnås ett verkligt samlat ansvar för hela den kedja av åtgärder som leder mot etablering och integration av asylsökande och nyanlända och först då blir det möjligt att uppnå de effekter som utredningen säger sig eftersträva.

Om ansvaret för etableringen däremot även framöver kommer att finnas kvar hos Arbetsförmedlingen förordar vi i stället det alternativa förslaget, där staten tar det samlade ansvaret för boende och förberedande insatser i särskilda mottagningscenter under hela asyltiden.

Ett sammanhållet statligt ansvar under hela asylperioden innebär också ett starkt ekonomiskt incitament för Migrationsverket att korta handläggningstiderna och att upprätthålla en hög genomströmning i den del man själv ansvarar för d.v.s. asyltiden. Det finns en risk för motsatt utveckling om man lyfter bort ansvaret för boende och vissa andra åtgärder från Migrationsverket till någon annan aktör.

Migrationsverkets handläggningstider kommer att vara helt avgörande för måluppfyllelsen i mottagandesystemet. Handläggningstiderna är centrala dels för genomströmningen dels för den enskildes förmåga att tillägna sig samhällets etableringsinsatser. Erfarenheten är att det är mycket svårt för en asylsökande att ta till sig samhällsinformation och andra insatser innan man vet om man får stanna i landet eller inte.

Oavsett val av alternativ måste förslaget utvecklas och utökas så att även anhörigvandringen och etableringsverksamheten, som är kommunernas stora utmaningar just nu, omfattas för att det ska kunna uppfattas som verkligt angeläget ur ett kommunalt perspektiv.

Oavsett val av alternativ menar vi också att den statliga ersättningen för etableringsverksamheten ska förlängas till minst fem år.